

პრაქტიკული ეკონომიკური კავშირის გამოწვევები, მიზნები და პერსპექტივები

გუგა ბერძენიშვილი
გონა ლობჯანიძე
გიორგი ხიდეშელი
თსუ, სტუდენტები

XX საუკუნის 90-იან წლებში საბჭოთა კავშირის ნგრევა, თუ კაპიტალისტური ქვეყნებისთვის გამარჯვებად ჩაითვალა, რიგი სოციალისტური ქვეყნებისთვის ეს მოვლენა მნიშვნელოვანი ეკონომიკური კრიზისების დასაწყისი აღმოჩნდა. გეგმიურიდან მკაცრ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ, რაც მსოფლიო ბანკის მიერ წამოწყებული „შოკური თერაპიის“ ფარგლებში მიმდინარეობდა, ეკონომიკურად გამოუცდელი სახელმწიფოები მთელი რიგი სირთულეების წინაშე დააყენა. სანამ საბჭოთა კავშირი სოციალიზმის ერთგული რჩებოდა და ნელ-ნელა ეკონომიკურ სტაგნაციას განიცდიდა, ევროპული ქვეყნების გაერთიანება, რომელიც არსებობის რამოდენიმე ათეულ წელს ითვლიდა, სულ უფრო ძლიერდებოდა და გლობალურ ეკონომიკურ ფენომენად ყალიბდებოდა. პარალელურ რეჟიმში არც აღმოსავლეთ და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები იყვნენ უქმად და ეკონომიკური სასწაულების მეშვეობით ფინანსურად ძლიერ სახელმწიფოებად ჩამოყალიბდნენ. საერთაშორისო ეკონომიკური გარდაქმნების ამ ფონზე კი რუსეთი რამოდენიმე პოსტსაბჭოთა ქვეყანასთან ერთად ფინანსურ იზოლაციაში რჩებოდა, რაც მათი განვითარების ტემპებს მნიშვნელოვნად აფერხებდა. ამ გარემოებებმა კი რუსეთს მისცა საფუძველი ეფექტა ევროკავშირის საპირწონე ისეთი სუპრანაციონალური საბაჟო კავშირის შექმნაზე, რომელიც კონსოლიდაციას გაუწევდა ერთ ბლოკში გაერთიანებული ქვეყნების ეკონომიკებს, ხელს შეუწყობდა თითოეული მათგანის ფინანსურად გაძლიერებასა და საერთო დოვლათის დაგროვებას.

სწორედ ზემოთ აღნიშნულმა პროცესებმა მისცა ბიძგი იმ ევრაზიული საბაჟო კავშირის შექმნას, რომლის იდეაც 1994 წელს ყაზახეთის პრეზიდენტმა ნურსულთან ნაზარბაევმა გააჟღერა (RT 2014). თუმცა იდეა წლების განმავლობაში მხოლოდ იდეად რჩებოდა და მისი ხორცშესხმის პროცესის მიზეზებს უახლოეს ისტორიაში შეიძლება მივაკვლიოთ. ერთი მხრივ, მნიშვნელოვანია 2004 წელს ევროკავშირში მომხდარი ცვლილებები, რომლის მიხედვითაც მისი წევრი ქვეყნების რაოდენობა მკვეთრად გაიზარდა ძირითადად აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის სახელმწიფოების ხარჯზე, მოგვიანებით, 2007 წელს კი მათ რუმინეთი და ბულგარეთი შეუერთდა, რამაც ჯერ კიდევ ამ ქვეყნებზე „ბატონობის“ მოსურნე რუსეთის გაღიზიანება გამოიწვია და საფუძველი მისცა დაერქვარებინა ზემოთ ნახსენები ეკონომიკური კავშირის სისრულეში მოყვანა (Europa 2009). გავლენის სფეროების დაკარგვით შემოფოთებულმა რუსეთმა იმისათვის, რომ რეგიონში საყრდენი ბოლომდე არ გამოსცლოდა, გადაწყვიტა უკრაინასა და მიმდებარე ტერიტორიებში კრიზისული სიტუაციები შეექმნა, რაც ძირითადად გამოწვეული იყო აღმოსავლეთ პარტნიორობის ფარგლებში მიღწეული წარმატებებით, ერთი მხრივ, ევროპას და, მეორე, მხრივ უკრაინას შორის.

მოცემულ სიტუაციაში უკეთესად გასარკვევად უმჯობესი იქნება თუ რამოდენიმე სიტყვით განვმარტავთ თუ რას ნიშნავს აღმოსავლეთ პარტნიორობა და რა ეკონომიკური სარგებელი მოაქვს ამ პროგრამას მისი წევრი ქვეყნებისადმი. პოლონეთისა და შვედეთის ინიციატივით წამოწყებული პროგრამა მიზნად ისახავს პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში: საქართველო, უკრაინა, მოლდოვა, აზრბაიჯანი, ბელარუსი და სომხეთი ისეთი ეკონომიკური და სავაჭრო ურთიერთობების დამყარებას, რაც ხელს შეუწყობს მომავალში მათ ევროკავშირთან დაახლოებას (EasternPartnership 2014). მნიშვნელოვანია ის ფაქტორი, რომ ზემოთ აღნიშნული თანამშრომლობა დაგვირგვინდა ჯერ ასოცირების ხელშეკრულების პარაფირებით, ხოლო შემდგომ-

ში მისივე ხელმოწერით ისეთ ქვეყნებთან, როგორებიცაა: საქართველო, უკრაინა და მოლდოვა. ხოლო დანარჩენი სამი სახელმწიფოს უარი გაეგრძელებინათ ევროპასთან ინტეგრაცია განპირობებულია პოლიტიკური მიზეზებით, რომლებზეც დიდ ყურადღებას არ გავამახვილებთ თემის სპეციფიკიდან გამომდინარე.

ზემოთ მოყვანილი მასალებიდან გამომდინარე ამკარად შეინიშნება რუსეთის გავლენის ქვეშ მყოფი ქვეყნების რაოდენობის შემცირება, რომლებიც უმეტესწილად ევროპული სახელმწიფოების რიგებში ეწერებიან და საერთოდ არ სურთ საეჭვო მომავლისა და პერსპექტივების მქონე ევრაზიულ კავშირში გაწევრიანება, რომელიც თავის მხრივ მაინც ცდილობს გაძლიერებას რუსეთის ეგიდის ქვეშ მყოფი სახელმწიფოების ხარჯზე. ევრაზიული კავშირი რომელსაც მრავალი ექსპერტი უბრალოდ ვლადიმერ პუტინის ახირებად მიიჩნევდა, ნელ-ნელა საკმაოდ არასასიამოვნო და გარდაუვალ რეალობას ემსგავსება, რასაც 2014 წლის 29 მაისს რუსეთს, ყაზახეთსა და ბელარუსიას შორის დადებული სამმხრივი შეთანხმება მოწმობს (Washington-post 2014).

ევრაზიული საბაჟო კავშირის მიმართ საზოგადოების ინტერესის ზრდასთან ერთად მატულობს იმ ექსპერტების რიცხვიც, რომლებიც განიხილავენ ამ ფენომენს და გარკვეულ დადებით თუ უარყოფით შეფასებებსაც აკეთებენ. პირველ რიგში საყურადღებოა ბერლინის აღმოსავლეთ ევროპის კვლევითი ფონდის მეცნიერის ჰენინგ შროდერის მოსაზრება, რომელიც საკმაოდ დადებით შეფასებას უკეთებს ახლად შექმნილ გართიანებას. იგი თვლის, რომ ეს გადაწყვეტილება მეტად დროული იყო იქიდან გამომდინარე, რომ ევროს კრიზისი დროის გარკვეულ პერიოდში და ეკონომიკურად აღმავალი ჩინეთის მეზობლობა, ევრაზიული ეკონომიკური კავშირისათვის მეტად ხელსაყრელ გარემოს აყალიბებდა (E-elgar 2013). აიტოლკინ კურმანოვა, შროდერს გარკვეულ წილად ეთანხმება, თუმცა მაინც სკეპტიკურად უყურებს ამ ეკონომიკური გაერთიანებას,

რადგან წვერი ქვეყნები გარკვეული სუბსიდიების გარეშე ვერ შეძლებენ მნიშვნელოვანი სარგებლის მიღებას (Foreignpolicy 2014). ამ საკითხთან დაკავშირებით კიდევ უფრო უარყოფითი შეხედულებები გააჩნიათ ასტანისა და კოლუმბიის უნივერსიტეტების პროფესორებს არდაკ და აიტმუხნაბეტი იესდაულეტოვებს. მათი აზრით მთავარი დაბრკოლებები რომლებიც შეიძლება ხსენებულ ეკონომიკურ გაერთიანებას შეექმნას, ძირითადად წვერი ქვეყნების ამჟამინდელი ეკონომიკური სისტემიდან არის განპირობებული. თითოეულ მათგანს ესაჭიროება სტრუქტურული ცვლილებები, ბაზრის დივერსიფიკაცია და საგარეო ვაჭრობის მასშტაბების ზრდა (Yesdauletova and Yesdauletov, 2014).

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, სრულიად მართებული იქნა ჩვენს საკვლევ კითხვას შემდეგი ფორმულირება მივცეთ: რამდენად პერსპექტიულია ევრაზიული ეკონომიკური კავშირის საშუალებით წვერი ქვეყნების ფინანსური აღმავლობა და შესაძლებელია თუ არა ხსენებული გაერთიანების ევროკავშირის კონკურენტი ორგანოდ ჩამოყალიბება. საკვლევ კითხვაზე პასუხის გასაცემად იმ ემპირიულ მონაცემებს მოვიშველიებთ, რომლებიც, თავის მხრივ, სხვადასხვა სატატისტიკურ თუ თეორიულ ანალიზს მოიცავენ.

მუხედავად 2014 წელს დადებული ხელშეკრულებისა ევრაზიული ეკონომიკური კავშირი ოფიციალურ ფუნქციონირებას 2015 წლის 1 იანვრიდან დაიწყებს. ასევე აღსანიშნავია რომ ამ გაერთიანების მომავალ წევრებად შეიძლება სომხეთი, ყირგიზეთი და ტაჯიკეთიც კი ვიხილოთ. საწყის ეტაპზე კი აღნიშნული კავშირი ითვალისწინებს ისეთი თავისუფალი სავაჭრო ზონის შექმნას, რომელიც მოიცავს მსოფლიოს ტერიტორიის 15%, სამი ქვეყნის 170 მილიონ ადამიანს და რომლის მთლიანი შიდა პროდუქტი 3 ტრილიონ აშშ დოლარის ნიშნულს მიაღწევს (Time 2014).

ზემოთ აღნიშნული გეგმების გასნახორციელებლად საჭირო



იყო ისეთი ერთიანი თავისუფალი სავაჭრო ზონა (SES)¹, რომელიც 2012 წელს შეიქმნა წევრი სახელმწიფოების მიერ. იგი ითვალისწინებდა ისეთი მექანიზმების შექმნას, რომელიც თანდათანობით მოახერხებდა ეკონომიკური საკითხების, კაპიტალის, სერვისებისა და შრომითი რესურსების მიმოცვლის რეგულირებას. ასევე ევრაზიული განვითარების ბანკის დირექტორის ევგენი ვინიკუროვის თქმით ეროვნული კანონმდებლობების როლი იმდენად შესუსტდებოდა, რომ ხელს აღარ შეუშლიდა ბიზნესის სხვადასხვა ტრანზიციებს. თავისუფალი სავაჭრო ზონის ჩამოყალიბების პერიოდში დადებული 17 შეთანხმება სხვა ყველაფერთან ერთად ისეთ საკითხებსაც მოიცავდა, როგორებიცაა საერთო რეგულაციების დანერგვა სარკინიგზო ტარიფებთან დაკავშირებით, რაც, თავის მხრივ, ბუნებრივი აირისა და ნავთობის ტრანპორტირების საკითხებს მოაწესრიგებდა (Yesdauletova and Yesdauletov, 2014).

მიუხედავად ჩამოთვლილი შედეგებისა, ევრაზიული ეკონომიკური გაერთიანების სიმყარეს ეჭვქვეშ აყენებს ის გარემოება, რომ შემადგენელ სახელმწიფოებს შორის არსებობს მრავალი განსხვავება მშპ-ის, მოსახლეობის რაოდენობის, მშპ-ის პროცენტული ზრდის მაჩვენებლისა თუ ვალუტის სიმყარის

1 SES- Single Economic Space

მიხედვით. აღსანიშნავია, რომ რუსეთი ყველა ამ ასპექტში აღემატება ყაზახეთსა და ბელორუსიას, რამაც შესაძლოა იგი ეკონომიკურ ჰეგემონად აქციოს და საერთო სარგებლის დაგროვების ნაცლად სისტემის პოლარიზაციას შეუწყოს ხელი.

გარდა ამ განსხვავებებისა ექსპერტები კიდევ მრავალ დაბრკოლებას ხედავენ ამ კავშირის ეფექტურად ფუნქციონირებისათვის, რომლებიც შემდეგ ოთხ პუნქტშია ფორმულირებული:

1. იმ ეკონომიკური სექტორების სიმრავლე, რომლებიც განსხვავებულ რეგულაციებს მოითხოვენ.

2. წვერი ქვეყნების ინტეგრაციის დროში განვლილი პროცესი.

3. ერთიანი ეკონომიკური ზონის ქვეყნების (SES) ორიენტირება საგარეო ვაჭრობაზე, ნაცვლად შიდა ბაზარზე ყურადღების გამახვილებისა.

4. წვერი ქვეყნების არადივერსიფიცირებული ბაზრის არსებობა და საქსპორტოდ გატანილი ბუნებრივი რესურსების მაღალი პროცენტული მაჩვენებელი.

მართალია, რუსეთს, ყაზახეთსა და ბელორუსიას სურთ შექმნან ისეთი ეკონომიკური გაერთიანება, რომლიც გარკვეულწილად ევროკავშირს მეტოქეობას გაუწევს, თუმცა გარდა იმისა რომ ევროკავშირს ზურგს უმაგრებს არსებობის რამოდენიმე ათეულ წლიანი ტრადიცია, ყურადსაღებია ის ფაქტიც, რომ მის შემადგენლობაში მყოფი ქვეყნები რაოდენობრივად და ეკონომიკური შესაძლებლობებითაც მკვეთრად აღემატება რეგიონში ახლად შექმნილ საერთაშორისო აქტორს.

უდაოა, რომ ახლად შექმნილ ევრაზიულ ეკონომიკურ კავშირს, როგორც ინსტიტუციონალურ ერთეულს მართლაც აქვს გამართულად ფუნქციონირების პერსპექტივა, მაგრამ თუ საკვლევ კითხვას დავუბრუნდებით, შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ხსენებული გაერთიანების შედეგად მიღებული სარგებელი თანაბრად არ გადანაწილდეს და ნაცვლად ამისა მივიღოთ რუსეთის ეკონომიკური ბატონობის ქვეშ მოქცეული ქვეყნების ერთიანობა, რომელიც საბჭოთა კავშირის მოდიფიცირებული

და განახლებული ვარიანტი იქნება. შესაბამისად საუბარი იმაზე, რომ იგი ევროკავშირს ძლიერ ეკონომიკურ კონკურენციას გაუწევს, საეჭვოა.

ბიბლიოგრაფია

1. RT. 2014. „Russia, Belarus, Kazakhstan sign „epoch“ Eurasian Economic Union,“ RT online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://rt.com/business/162200-russia-belarus-kazakhstan-union/>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.
2. Europa. 2009. „History of the European Union,“ Europa online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://europa.eu/about-eu/eu-history/2000-2009/index-en.htm>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.
3. Easternpartnership. 2014. „What is the Eap?“, Easternpartnership online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://www.easternpartnership.org/content/eastern-partnership-glance>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.
4. Washingtonpost. 2014. „Russia, Kazakhstan, Belarus form Eurasian Economic Union,“ Washingtonpost online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://www.washingtonpost.com/world/europe/russia-kazakhstan-belarus-form-eurasian-economic-union/2014/05/29/de4a2c15-cb01-4c25-9bd6-7d5ac9e466fd-story.html>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.
5. E-elgar. 2014. „Eurasian Economic Integration,“ E-elgar online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://www.e-elgar.com/bookentry-main.lasso?id=15316>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.
6. Foreignpolicy. 2014. „Vladimir Putin's Impotent Eurasian Union,“ Foreignpolicy online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/06/05/vladimir-putins-impotent-eurasian-union-kazakhstan-belarus-ukraine>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.

7. Yesdauletova, Ardak and Aitmukhanbet Yesdauletov. 2014. The Eurasian Union Dynamics and Difficulties of the Post-Soviet Integration. *Trames* 18(2). ინტერნეტი. From <http://www.kirj.ee/23486/?tpl=1061&c-tpl=1064>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.

8. Time. 2014. „Russia, Kazakhstan, Belarus Sign Treaty Creating Huge Economic Bloc,“ Time online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://time.com/135520/russia-kazakhstan-belarus-treaty/>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.

9. liberty. 2014. „Why it is Worth to Have Association Agreement with EU (and Why don't We Need Customs or Eurasian Union with Russia),“ 4liberty online. Home page on-line. ინტერნეტი. <http://4liberty.eu/why-it-is-worth-to-have-association-agreement-with-eu-and-why-dont-we-need-customs-or-eurasian-union-with-russia/>; ბოლო ნახვა, 14 ივლისი, 2014.

THE CHALLENGES, GOALS AND PERSPECTIVES OF THE EURASIAN ECONOMIC UNION

Guga Berdzenishvili, Gocha Lobjanidze, Giorgi Khidesheli
Tbilisi State University, Students

RESUME

The article discusses the newly established Eurasian Economic Union in the various economic aspects. We have reviewed the main motives of the establishment of Eurasian Union and showed the different evaluations of some famous experts working in this field, who themselves assess its necessity and future perspectives. The research question which has been answered is following: What financial opportunities does the Eurasian Economic Union give to the member states to boost their economic profits and what possibilities does it have to compete with the European Union.